

Baranowski, Henryk

Pokłosie jubileuszu Uniwersytetu Wileńskiego

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/2, 415-421

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POKŁOSIE JUBILEUSZU UNIWERSYTETU WILEŃSKIEGO

1

Vilniaus universitetas: bibliografija 1940—1977. Vilnius, 1979 Mintis 340 s.

Uniwersytet Wileński stanowił na przestrzeni czterech wieków swego istnienia ośrodek życia naukowego i kulturalnego na północnym wschodzie kraju. Działalność jego znalazła odbicie w publikacjach we wszystkich okresach, o wydawnictwach tych informowało już wiele bibliografii. I tak wyczerpującą informację o okresie 1803—1832 przyniósł wydany tuż przed II wojną światową *Słownik bio-bibliograficzny* L. Janowskiego¹. Trzytomowa praca J. Bielińskiego o Uniwersytecie Wileńskim² odnotowuje 4058 drukowanych pozycji, stanowiących dorobek naukowy uczelni z lat 1579—1831. W innej pracy o *Stanie nauk matematyczno-fizycznych*³ Bieliński charakteryzuje te dyscypliny — prezentując biografie wykładowców i spisy ich prac drukowanych. W r. 1880 ogłosił J. Bieliński bibliografię rozpraw doktorskich z zakresu medycyny Uniwersytetu Wileńskiego⁴. Materiał ten uzupełniony został i na nowo wydany przez A. Bielinisa w 1958 r.⁵ Analogicznie do przedstawionego stanu nauk matematyczno-fizycznych za czasów Wszechnicy Wileńskiej tenże J. Bieliński przedstawił w r. 1889 stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej⁶. Wszystkie powyższe prace J. Bielińskiego posiadają — w większym czy mniejszym stopniu — charakter słowników bio-bibliograficznych i nie stanowią właściwej bibliografii Uniwersytetu Wileńskiego w sensie przedmiotowym. Jest nią dopiero w niewielkim zakresie praca S. Baltramajtisa *Zbornik bibliograficznych materialow dla geografii, istorii [...] Litwy* z 1904 r.⁷, a przede wszystkim wyczerpujące i wzorowe bibliografie Uniwersytetu Stefana Batorego czterokrotnie opublikowane przez M. Ambrosę za okres lat 1929—1938 (w sumie 2861 poz.)⁸.

Kontynuując wysiłki dotychczasowych bibliografów, niniejszą bibliografię opracował zespół pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie pod red. A. Jurčiukonienė. Materiał

¹ Ludwik Janowski: *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu-Wileńskiego*. Wyd. pod kier. R. Mienickiego. Wilno 1939, XI+527 s.

² Józef Bieliński: *Uniwersytet Wileński 1579—1831*. T. 1—3. Kraków 1899—1900.

³ J. Bieliński: *Stan nauk matematyczno-fizycznych za czasów Wszechnicy Wileńskiej: szkic bibliograficzny*. „Prace Matematyczno-Fizyczne” 1890 T. 2. Odb. Warszawa 1890, 171 s.

⁴ J. Bieliński: *Doktorowie medycyny, promowani w Wilnie*. „Pamiętnik Lekarski” 1885—6 T. 81—82. Odb. Warszawa 1886, 106 s.

⁵ A. Bielinis: *Medicinos daktaru disertacijos apgintos arba pripažintos Vilniaus Universitete 1793—1842*. Vilnius 1958. 141 s.

⁶ J. Bieliński: *Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej wileńskiej bibliograficznie przedstawiony*. Warszawa 1889, 907 s.

⁷ S. Baltramajtis: *Sbornik bibliograficznych materialow dla geografii, istorii, prawa, statistiki i etnografii Litwy* [...] 2 izd. S.-Peterburg 1904.

⁸ Michał Ambros: *Bibliografia Uniwersytetu Wileńskiego za rok 1929*. „Ateneum Wileńskie” 1929 T. 6 s. 678—95.

Toż za l. 1930—32, tamże 1933/34 R. 9 s. 395—445.

Toż za l. 1933—35, tamże 1936 R. 11 s. 714—775.

Toż za l. 1936—38, tamże 1939 R. 14 s. 298—358.

pochodzi z lat 1940—1977, ale dotyczy całej działalności Uniwersytetu Wileńskiego, począwszy od 1579 po rok 1977.

Jest to bibliografia przedmiotowa, nie obejmuje więc publikacji pracowników uczelni a wyłącznie piśmiennictwo jej dotyczące. *Bibliografia* składa się z dwóch części, w pierwszej znajduje się piśmiennictwo o Uniwersytecie, w drugiej — o osobach z nim związanych. Pierwsza część składa się z 10 rozdziałów. Pierwszy rozdział obejmuje piśmiennictwo ogólne, następne zaś dotyczą kolejnych chronologicznie okresów. Każdy rozdział posiada wspólne dla wszystkich części: A — w której podane jest piśmiennictwo ogólne dotyczące danego okresu; B — ta część dotyczy poszczególnych wydziałów i dyscyplin, biblioteki, laboratoriów, obserwatorium astronomicznego, drukarni; C — dotyczy młodzieży akademickiej. Liczebność podrozdziałów jest różna, zależna od ilości materiału.

Druga część *Bibliografii* — Osoby — posiada układ według nazwisk osób związanych z Uniwersytetem. Przy każdej z nich znajdują się daty życia oraz daty pracy w Uniwersytecie. Niektórych osób *Bibliografia* nie podaje z powodu — jak informuje przedmowa — braku istotniejszych prac o charakterze biograficznym o tychże osobach. Na początku tego rozdziału figurują słowniki biograficzne i bio-bibliograficzne, zawartość ich nie została jednak rozpisana (m.in. jest tu *Polski słownik biograficzny*, a ten zasługiwał jednak na szczególówte uwzględnienie).

Pora bliżej się przyrzeć recenzowanej *Bibliografii*. Zawiera ona ogółem 3228 pozycji, z tego 1. rozdz. ogólny liczy 28 poz., 2. rozdz. (1579—1773) — 121 poz., 3. rozdz. (1773—1803) — 89 poz., 4. rozdz. (1803—1832) — 289 poz., 5. rozdz. (1832—1919) — 104 poz., 6. rozdz. (1919) 20 poz., 7. rozdz. (1920—1950, Uniw. w Kownie) — 244 poz., 8. rozdz. (1919—1939, USB) — 68 poz., 9. rozdz. (1939—1944) — 29 poz., 10. rozdz. (1940—1977) — 1220 poz. i wreszcie część osobowa (dotycząca wszystkich okresów) — 1017 pozycji. Niektóre rozdziały wymagają wyjaśnienia. I tak rozdz. 5 zawiera prócz piśmiennictwa o Akademii Medyko-Chirurgicznej, uważanej za ciąg dalszy zlikwidowanego w 1832 r. Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, również piśmiennictwo o bibliotece b. uniwersytetu, o obserwatorium astronomicznym, a także o ruchu naukowym w Wilnie aż do r. 1919. Rozdz. 6 zaś dotyczy utworzonego dekretem Litewskiej Ludowej Rady Komisarzy 6 III 1909 uniwersytetu w Wilnie, a rozdz. 7 uniwersytetu ks. Witolda w Kownie, który — cytując notkę ze str. 10 — „założony w 1922 r. w Kownie przejściowo zastępował w Litwie uniwersytet wileński, który znalazł się na terytorium okupowanym przez polską burżuazję”.

Sprawa doboru materiału i selekcji, pomimo informacji w przedmowie o pozostawieniu mniej ważnego materiału w kartotece, wydaje się być zbyt liberalnie potraktowana. Przy lekturze *Bibliografii* spotyka się dość często mało wartościowe pozycje prasowe (dotyczy to zresztą głównie okresów nowszych) oraz drobne, 1—2 stronicowe fragmenty bibliograficzne z dzieł o tematyce szerszej, które z reguły nic nowego nie wnoszą, jak np. poz. 176, Koźmiński K.: *Józef Wybicki*. Warszawa: Nasza Księg. 1963, o Uniw. Wil. s. 56—57.

Wiele pozycji nie znajduje w ogóle uzasadnienia — na pierwszy rzut oka — znajdowania się w recenzowanej *Bibliografii*. Bez wątplenia przyczynia się do tego brak przy nich adnotacji, choć może i one niewiele by tu pomogły. Oto szereg przykładów: poz. 136. Ptak-Korbel W.: *Polskie katalogi księgarskie XVIII w. w Bibliotece Jagiellońskiej*; — *Historia sztuki polskiej*. T. 3. Kraków 1965; — 219. Muszyński K.: *Farmakognozja* (1957); — 235. Łojek J.: „*Gazeta Grodzieńska*” 1776—1783; — 448. Chałasiński J.: *Filozofia i profesorowie filozofii na Uniwersytecie w Warszawie w jego początkach 1816—1831*; — 616. Skrzypczak A.: *Rzut oka na przeszłość i obecny stan bibliotek lekarskich w Polsce*; — Burhardt S., Mosakowski J.: *Z prehistorii Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu* (1946); — 949. Bolewska D.: *Biblioteka Batignolska jako depozyt w Kórniku*; — 950. Czarnowska M.: *Regionalna statystyka wydawnictw*; — 2253. *Żegnając prof. W. Antoniewicza*. „*Z Otchłani Wieków*” 1973 nr 1 (ani jednego słowa o Wilnie w tym nekrologu).

Na istną pogoń za ilością pozycji wygląda dzielenie niektórych z nich na szereg części, zgodnie z chronologią poszczególnych rozdziałów. I tak np. *Vilniaus universiteto istorija*

1579—1803 (1976) umieszczona jest jako poz. 7, 46, 116, 165, 225, a książka V. Micelmacherisa *Oczerki po istorii medycyny w Litwie* (1967) figuruje jako poz. 218, 388, 562, 838 i 1701. Dalej — P. Slavenasa *Senoji Vilniaus astronomine observatorija* zarejestrowana jest pod nrami 114, 224, 581, rekord należy jednak do L. Vladimirovasa *Vilniaus universiteto biblioteka* (1958), którą napotyka się w tekście Bibliografii siedmiokrotnie jako poz. 8, 111, 227, 493, 577, 948, 1899. Pozycje tego typu należało zarejestrować tylko raz, posługując się dalej odsyłaczami względnie opisami skrótowymi. Podobna, choć nieco inna jest sprawa publikacji tłumaczonych. Zamiast opisywać je raz pod jednym numerem, podaje się je jako oddzielne pozycje, jak np. 959. Karosas J.: *Kalba Vilniaus akmenys i 962. tegož Mōvią kamienie Wilna*, czy też inny przykład — 1959. Bogušis V.: *Bücher und Handschriften...*, następane pozycje 1960—62 stanowią ten sam tekst w innych językach.

Obok dość liberalnej selekcji daje się zauważyć wiele braków, przeważnie w zakresie piśmiennictwa polskiego. Oto ważniejsze z nich: Maciūnas V.: *Senoji Vilniaus universiteto istorija bruozai*. „Dirva” (USA) 1954 nr 4; — Podoski B.: *Zarys dziejów Uniwersytetu Wileńskiego*. W: *Pamiętnik Wileński*. Londyn 1972 s. 177—90; — Poplatek J.: *Komisja Edukacji Narodowej...* Kraków 1973 (s. 323—69: *Akademia Wileńska*); — Rabikauskas P.: *The Vilnius Academy during its period of growth*: „Lituanus” 1970 nr 4 s. 5—20 — Kawyn S.: *Mickiewicz wśród filomatów i filaretów*. W jego: *Z badań nad legendą mickiewiczowską*, 1. Lublin 1948; — *Kronika życia i twórczości Mickiewicza: lata 1798—1824*. Warszawa 1957; — Mężyński K.: *Studia historyczne Mickiewicza w Wilnie*. „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1965. „Prace Hist.-Liter.” z. 1; — Alechno M.: *Akademicka młodzież ludowa na USB*. W: *Akademicka młodzież ludowa w II Rzpltej*. Warszawa 1974 s. 278—96; — Jakimowicz L.: *Grafika wileńska dwudziestolecia międzywojennego*. „Rocznik Muzeum Narodowego” 1977 T. 21 s. 251—92; Kołoszyńska I.: *Wydział Sztuk Pięknych USB*. W: *Ferdynand Ruszczyc*. Warszawa 1966 s. 104—18; — Ruszczyćówna J.: *Wydział Sztuk Pięknych USB w Wilnie*. W: *Polskie życie artystyczne w l. 1915—1939*. Wrocław 1974 s. 530—34; — Sukiennicki W.: *Legenda i rzeczywistość*. Paryż 1967 (dot. grupy Dembińskiego).

Najwięcej braków stwierdzono jednak w części osobowej, gdzie użytkownika polskiego razi poza tym brak biogramów z *Polskiego słownika biograficznego*, co w dużym stopniu zubożyło tę część *Bibliografii*. Nie zauważono ani jednej pozycji o profesorach takich, jak T. Czeżowski, H. Elzenberg, Al. Jabłoński, J. Oko, brak polskich prac o K. Pelczarce, brak obu książek K. Mężyńskiego o G. E. Groddecku.

A oto lista dalszych brakujących pozycji: Müller R.: *Joseph Frank und die Brownsche Lehre*. Zürich 1970; — Kaliński W.: *Dziennik 1787—1788*. Wrocław 1968 (prof. Szkoły Gł. Wil.); — Skwarczyński Z.: *O działalności Kazimierza Kontryna na tle ruchu umysłowego i społecznego w Wilnie*. „Przegląd Nauk Historycznych i Społecznych” 1954 T. 4. Kocówna B.: *Archiwum St. Kościalkowskiego*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 1970 nr 3; — Nowodworski W.: *Prof. St. Kościalkowski*. „Zeszyty Naukowe Katol. Uniw. Lubelskiego” 1961 nr 2; — Kotwicz W.: *Józef Kowalewski, orientalista*. Wrocław 1948; — Labuda G.: *Henryk Łowmiański*. „Nauka Polska” 1964 nr 5/6; — Osińska W.: *Stanisław Malkowski*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1963 nr 4; — Warszawski J.: *Książdz dziekan Józef Mickiewicz*. „Ricerche Slavistiche” 1966 T. 14; — Podgórska-Klawe Z.: *Prof. Uniwersytetu Wileńskiego Waclaw Pelikan*. „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny 1965 T. 28; — Stanisław Pigoń: *człowiek i dzieło*. Kraków 1972; — O F. Ruszczycu znajdujemy 3 pozycje prasowe, natomiast brakuje poważniejszych prac, jak *Ferdynand Ruszczyc 1870—1935: pamiętnik wystawy*. Warszawa 1966, Tananajewa L.: *K problemie tworczestwa F. Ruszczyca*. W: *Chudozestwiennyje processy w russkom i polskom iskusstwie XIX — nacz XX w.* Moskwa 1977 s. 69—90, czy też artykułu M. Bohusza-Szyszko: *Ferdynand Ruszczyc*. W: *Pamiętnik wileński*. Londyn 1972. Brakuje wreszcie takich prac, jak: Zacharewicz W.: *Jędrzej Śniadecki, his life and sciemtific work*. Warszawa 1975; — Głowacki W.: *Jan Fryderyk Wolfgang (1775—1859)*. Warszawa 1960; — Iwanowska W.: *Włodzimierz Zonn 1905—1975: wspomnienia z czasów wileńskich*. „Postępy Astronomii” 1975 T. 23 z. 2.

Jeśli chodzi o opis, dokonywano go z reguły *de visu*, nieliczne pozycje, do których nie udało się dotrzeć, oznaczone są gwiazdką. Choć jest pełny i dokładny, razi w nim jednak bardzo to, że po nazwiskach autorów następują jedynie inicjały imion. Imię autora należy do istotniejszych elementów opisu, tymczasem mniej istotne z nich są uwzględnione, jak np. paginacja skorowidzów, a imiona potraktowano „po macoszemu”. Użytkownika polskiego razi zastosowana pisownia nazwisk obcych, a więc i polskich. Jest to co prawda zwykły *usus* w wydawnictwach litewskich, który trudno jest jednak aprobować z tej przyczyny, że utrudnia w sposób istotny ustalenie prawdziwej pisowni nazwiska, a co za tym idzie — identyfikację osoby. Problem ten poruszany już był w recenzjach innych wydawnictw litewskich. A oto cały szereg przykładów zniekształconych nazwisk (w nawiasie podano prawidłową pisownię): A. L. Bekiu (Bécu), S. Erenkroicas (Ehrenkreutz), K. Jancenenas (Jantzen), M. P. Karpavičius (M. F. Karpowicz), A. G. Lisakovskis (Łysakowski), T. Nesiolovskis (Niesiolowski), S. Pigonis (Pigoń), K. Porcianka (Porcyanko), J. Priuferis (Prüffer), F. Rimkevičius (T. Rymkiewicz), V. Smakauskas (W. Smokowski), A. Šaginis (Szahin), J. Veisenhofas (Weysenhoff), S. Vislouchas (Wysłouch), J. Vujekas (Wujek), Ž. E. Žiliberas (J. E. Gilibert). W przypadku tego ostatniego, jak również przy nazwiskach Karpowicza, Rymkiewicza, Smokowskiego zmienione są nawet inicjały imion. Gorsza „przygoda” spotkała nazwisko prof. Konrada Górskiego. W części osobowej — przed dotyczącymi go pozycjami 2451-2 — widnieje nagłówek: „Konradas Gorskis”, natomiast w skorowidzu figuruje w pisowni jeszcze bardziej zmienionej jako „Gurskis”, ponadto zaś połączony został z Karolem Górskim (poz. 2640), co dowodzi jednak konieczności podawania pełnych imion.

Zauważono dwie usterki w opisach: poz. 43 Rabikauskas P.: *Medžiaga senojo Vilniaus universiteto istorijai*, oraz poz. 126 Petrauskienė I.: *Vilniaus akademijos spaustuves inventorius*. w obu tych przypadkach winny być hasła tytułowe, wymienione nazwiska to nie autorzy, lecz wydawcy źródeł.

Układ *Bibliografii* jest właściwy, choć może nieco zbyt rozbudowany, stąd w pewnych przypadkach wynika konieczność użycia sporej ilości odsyłaczy, a nawet dublowania pewnych pozycji, o czym było wyżej. Duża ilość działów i poddziałów połączone z brakiem żywej paginy oraz brakiem informacji w języku innym niż litewski powoduje, niestety, trudności w korzystaniu z *Bibliografii*. Można poddać w wątpliwość, czy słusznie w bibliografii Uniwersytetu Wileńskiego figuruje podrozdział dotyczący Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego (poz. 508—510 i 10 odsyłaczy). Pomyłką było zakwalifikowanie poz. 224 do rozdziału o bibliotece (zamiast do części o obserwatorium astronomicznym).

Bibliografię zamyka podwójny skorowidz nazwisk, jeden złożony czcionką łącińską, drugi zaś rosyjską — w zależności od tego, w jakim alfabecie wydrukowana została dana pozycja. Poszukiwania należy więc czynić w obu skorowidzach, pamiętając poza tym o różnej pisowni nazwisk, a także o odmiennej kolejności liter alfabetu w skorowidzu tak litewskim, jak i rosyjskim. W sumie korzystanie ze skorowidzów jest nieco absorbujące i zawsze nasuwające poszukującemu wątpliwość, czy aby wszystkie możliwości zostały przezeń uwzględnione. Skorowidz obejmuje prócz autorów, współautorów i redaktorów również osoby wymienione w opisach, nie obejmuje jednak pozycji anonimowych względnie zbiorowych.

Na zakończenie sprawa istotna. Przedmowę zamieszczono w języku litewskim oraz rosyjskim, ale obszerny opis treści, informujący o budowie bibliografii, tylko w języku litewskim. Podobnie nagłówki poszczególnych rozdziałów są wyłącznie w języku litewskim. Szkoda, albowiem *Bibliografia* ta adresowana jest również w dużej mierze do użytkownika polskiego — dotyczy wszak dużego rozdziału historii nauki polskiej i szkolnictwa wyższego — i ten, jakby się zdawało drobny mankament, utrudnia korzystanie z niej w dużym stopniu.

Niechaj jednak wyliczone powyżej usterki nie przesłaniają faktu, że opublikowanie *Bibliografii Uniwersytetu Wileńskiego* posiada duże znaczenie dla historyka nauki i kultury. Stanowi ona niewątpliwie oczekiwaną i użyteczną pomoc przy dalszych badaniach dziejów Uniwersytetu Wileńskiego.

Henryk Baranowski
(Toruń)

Čepienė K., Petrauskienė I [rena]; *Vilniaus Akademijos spaustuvs leidiniai 1576—1805: bibliografija. Izdanijs Tipografij Vilniusskoj Akademij 1576—1805; bibliografija. — Vilnius 1979. 540 [4] s. [14] k. tabl — Lietuvos TSR Mokslu Akademijos Centrine biblioteka.*

Z okazji 400-lecia Uniwersytetu Wileńskiego ukazało się ostatnio w Wilnie wiele interesujących publikacji. A więc trytomowa historia Uniwersytetu w języku litewskim¹; jednotomowa historia tegoż Uniwersytetu w języku rosyjskim i angielskim²; historia gmachów uniwersyteckich w Wilnie; wreszcie dwie ważne bibliografie — jedna dotycząca uczelni wileńskiej na przestrzeni dziejów, rejestrująca piśmiennictwo z lat 1940—1977⁴, druga zaś to bibliografia druków wykonanych przez Akademicką Drukarnię w Wilnie w latach 1576—1805, będąca przedmiotem niniejszej recenzji. Jedną z autorek — Irena Petrauskienė — wydała w r. 1976 monografię tej drukarni³, będącą jej rozprawą doktorską, naturalnym więc biegiem rzeczy stało się zarejestrowanie przez nią wspólnie z K. Čepienė całej produkcji wydawniczej tejże drukarni.

Drukarnia Akademii Wileńskiej należy do najstarszych jezuickich warsztatów w Polsce⁶. Początek swój wzięła z Drukarni Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła założonej w 1576 r., którą — przypuszczalnie w r. 1586 — Radziwiłł przekazał w darze wileńskiemu kolegium jezuickiemu. Dokładniejsza data nie jest znana, a z samych druków też nie wynika. W pierwszym dziesięcioleciu jezuici sprawowali jedynie opiekę i kierownictwo nad drukarnią. Toteż autorzy zeszytu *Wielkie Księstwo Litewskie* — w serii *Drukarze dawnej Polski...* — uważają w przybliżeniu datę 1586 za początek działalności Akademickiej Drukarni (jest to data druku E. Vegi *Evangelica...*, gdzie po raz pierwszy wymieniona jest Drukarnia Kolegium Jezuickiego), natomiast autorki recenzowanej bibliografii przesunęły ją o 10 lat wstecz z powodu już wyżej wymienionego. Drukarnia w latach 1576—1805 (po tej dacie stała się własnością Józefa Zawadzkiego) stanowiła główny ośrodek wydawniczy w Wielkim Księstwie Litewskim. Zaspokajała potrzeby nie tylko Akademii, ale i całego społeczeństwa, odzwierciedlając w swych wydawnictwach życie Wielkiego Księstwa Litewskiego, zarówno jego postępowe, jak i wsteczne tendencje. Z okazji 400-lecia Uniwersytetu Wileńskiego — obchodzonego w 1979 r. — i dla lepszego poznania jego historycznej drogi, a także i ówczesnej Litwy okazało się celowe opracowanie bibliografii druków typografii Akademii.

Bibliografia opracowana została w Centralnej Bibliotece Akademii Nauk Litewskiej SSR w Wilnie, mając na celu zarejestrowanie w jednym wydawnictwie całej produkcji drukarskiej Akademii Wileńskiej, Szkoły Głównej i Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego do r. 1805, włącznie z drukami, które nie zachowały się do naszych czasów (pominięte zostały te, co do których były tylko przypuszczenia, że się ukazały). Zasadniczym kryterium, przypisującym druk Akademickiej Drukarni, była informacja o tym fakcie zamieszczona w samej publikacji, tym niemniej decydowały o tym również: czcionka, inicjały, winiетки, względnie treść druków, jak np. dysertacje czy programy teatru akademickiego. Drukarnia Akademicka wykonywała zresztą nie tylko druki związane z uczelnią, po zamknięciu bowiem głównych drukarni w pierwszej ćwierci XVII wieku ona właśnie tłoczyła czcionką gotycką i łacińską prawie wszystkie wydawnictwa na Litwie. Od drugiej ćwierci XVII wieku do połowy XVIII wieku

¹ *Vilniaus universiteto istorija 1579—1803*. Vilnius 1976; — *Vilniaus universiteto istorija 1803—1940*. Vilnius 1977; *Vilniaus universiteto istorija 1940—1979*. Vilnius 1979. Wszystkie pod redakcją J. Kubiliusa.

² *Istorija Vilniuskogo Uniuwersiteta (1579—1979)* red. J. Kubiliusa. Vilnius 1979. A short history of Vilnius University, Vilnius 1979.

³ A. Mačiulytė-Kasperavičienė: *Vilniaus universiteto rumai*. Vilnius 1979.

⁴ *Vilniaus universitetas: bibliografija 1940—1977*. Vilnius 1979.

⁵ Petrauskienė I.: *Vilniaus Akademijos spaustuvs 1575—1773*. Vilnius 1976. Recenzja tej pozycji była opublikowana w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” 1976 z. 4 s. 784.

⁶ *Drukarze dawnej Polski...* Z. 5. Wrocław 1959 s. 15.

około 95% wileńskich druków przypisać można Drukarni Akademickiej, gdyż drukarnia bazylianów tłoczyła raczej druki unickie, drukarnia franciszkanów — założona w 1671 r. — przejawiała szerszą działalność tylko około połowy XVIII wieku, a drukarnia pijarów powstała dopiero w 1754 roku.

Podstawą opracowania recenzowanej bibliografii były źródła bibliograficzne, katalogi oraz zbiory ważniejszych bibliotek wileńskich. Liczy ona 3265 pozycji, wśród nich książki, wydawnictwa ciągle i dokumenty życia społecznego w postaci obwieszczeń, programów teatralnych, odezów itp. Autorki nie sądzą, że jest to pełna bibliografia i badania nad drukami wileńskimi w różnych bibliotekach ilość tę z pewnością mogą powiększyć.

Materiał ułożony został według stuleci, w ramach stuleci — w porządku alfabetycznym autorów względnie haseł tytułowych; w wieku XVIII wydzielone zostały kalendarze i czasopisma. Autorki zwracają we wstępie uwagę na trudności przy ustalaniu autorstwa wielu druków, nie tylko zresztą anonimowych zaznaczają przy tym, że informacje w *Bibliografii* Estreichera nie zawsze okazały się ścisłymi.

Opis jest dokładny, aczkolwiek przy dłuższych tytułach opuszczano mało znaczące słowa lub ich grupy; zachowano też ortografię. Spotykane często różnego rodzaju istotne skróty pozostawiano bez rozwiązania, w przeciwnym razie tekst bibliografii znacznie powiększyłby się. W adresie wydawniczym — prócz ogólnie przyjętych danych — są również informacje takie, jak: określenie osoby wspierającej finansowo daną publikację (jeśli te dane istnieją w książce), ponadto po objętości druku podaje się informacje o inicjałach, winietkach, herbach czy emblematkach drukarni, o ilustracjach oraz ich autorach i technice wykonania, wreszcie dane o formacie. W uwagach podają autorki informacje o związkach bibliograficznych, o treści prac zbiorowych, wreszcie — na końcu — powołują się na źródło (tu również uwagi o jego niedokładności czy niezgodności z obiektem opisywanym) oraz podają sigła bibliotek przechowujących dany druk. Bibliografię zamykają: spis skrótów, spis źródeł bibliograficznych, spis ilustracji oraz skorowidz nazwisk. Wstęp do bibliografii opublikowany jest w języku litewskim i rosyjskim.

A teraz parę uwag krytycznych. W spisie wykorzystanych źródeł figurują nie tylko bibliografie czy drukowane katalogi bibliotek, ale i opracowania, jak np. I. Kudelskiej: *Ze studiów nad dramatem jezuickim wczesnego Oświecenia*. Wrocław 1974. Nie szkodziłoby więc tu umieścić takie dość podstawowe opracowanie jakim jest publikacja *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII w. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie* A. Kaweckiej-Gryczowej (Wrocław 1959), tym bardziej, że na str. 13—34 znajduje się tam historia wileńskiej Drukarni Akademickiej.

W spisie użytych skrótów nazw bibliotek rażą niektóre polskie: Čart. B — Biblioteka Czartoryskich w Krakowie. Krok. BJ — Biblioteka Jagiellońska w Krakowie. Kurn. B. — Biblioteka Kórnicka PAN, Osol. B. — Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (rozwiązania tych skrótów podane są raczej poprawnie).

Brak sigłów innych — mniejszych bibliotek polskich — wskazuje, że nie wszystkie możliwości w ustaleniu miejsca przechowywania druków Akademickiej Drukarni zostały wykorzystane. Z mniejszych bibliotek polskich — nie wymienionych w spisie — spotkano jeden raz sigłum Biblioteki Muzeum Mazurskiego w Olsztynie i jeden raz — Muzeum Opery Warszawskiej, z innych zaś bibliotek — jeden raz Bibliotekę Akademii Nauk we Lwowie. Sigła rekrutują się więc głównie z bibliotek wileńskich i kilku większych polskich. Bibliografia zarejestrowała z XVI wieku — 132 pozycje (z tego 47 plus 9 niejasnych przypadło na drukarnię radziwiłłowską), w tym o nieznanym miejscu przechowywania było aż 71 druków (m.in. 4 pozycje P. Skar-gi); — z wieku XVII pochodzi 900 pozycji, w tym 279 o nieznanym miejscu przechowywania; — z XVIII wieku jest 2118 pozycji, z czego 408 o nieznanym miejscu przechowywania; — z XIX wieku (do 1805 roku) pochodzi 115 pozycji, z tego 44 nie posiada sigłów. W sumie na ogólną ilość 3265 druków przypada 802 o nieznanym miejscu przechowywania, a więc ok. 25%. Ilość „zaginionych” druków niewątpliwie byłaby nieco mniejsza, gdyby poszukiwania rozszerzono na większą ilość bibliotek.

Ani we wstępie ani też w skorowidzu nie wyjaśniono zasad pisowni nazwisk; otóż niektóre podane są w formie zlatynizowanej, inne w brzmieniu litewskim, a większość w poprawnym brzmieniu polskim. Odbiega to — na szczęście — od zasad przyjętych w równoległej opublikowanej jubileuszowej bibliografii Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie niemal wszystkie nazwiska otrzymały brzmienie litewskie.

Szata graficzna bibliografii jest staranna; szkoda tylko, że jedynie hasła autorskie podano czcionką półgrubą, natomiast haseł tytułowych nie wyróżniono w ten sposób, co utrudnia lekturę.

Bibliografia druków typografii Akademii Wileńskiej zainteresuje z całą pewnością historyków oświaty i nauki; jest ona jedną z cenniejszych i pożyteczniejszych, jakie się ostatnio ukazały.

Henryk Baranowski
(Toruń)

„Fontes Archaeologici Posnanienses”. *Annales Musei Archaeologici Posnanienses*. Poznań. (1976), 1978 (w rzeczywistości 1979), Vol. XXVII 169 s. ilustr. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu.

Włodzimierz Błaszczyk: *120 lat w służbie muzealnictwa*. Muzeum Archeologiczne w Poznaniu (1857—1977). Poznań 1979, 143 s. Biblioteka popularnonaukowa Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Nr 10. ilustr.

Rzadkie są w Polsce instytucje naukowe, które mogą legitymować się 120-letnią historią. Należy do nich Muzeum Archeologiczne w Poznaniu, które w 1977 roku święciło taką właśnie rocznicę. Poplonem uroczystości jubileuszowych są omawiane publikacje. Na szczególną uwagę zasługuje XXVII tom „Fontes”, poświęcony właściwie w całości różnym aspektom dziejów muzeum poznańskiego. Wypełniające go prace stanowią rozszerzone wersje, wzbogacone o przypisy i ilustracje, referatów i komunikatów wygłoszonych na sesji naukowej w dniu 20 października 1977 roku.

Tom otwiera opracowanie dyrektora muzeum, dra Włodzimierza Błaszczyka: *Muzeum Archeologiczne w Poznaniu w 120 rocznicę (1857—1977)*. Jest to szkicowy zarys dziejów instytucji od momentu zrodzenia się myśli powołania „Muzeum Starożytności Polskich i Słowiańskich w Wielkim Księstwie Poznańskim”, co miało miejsce 23 września 1857 roku w związku z powstaniem Wydziału Nauk Historycznych i Moralnych w ramach tworzącego się Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk — przez kolejne reorganizacje, upadki i wzloty — aż do dzisiejszego stanu. Istotnym wzbogaceniem artykułu jest materiał ilustracyjny, a w nim m.in. fotografie Maksymiliana Studniarskiego, pierwszego konserwatora zbiorów, Władysława Wierbińskiego, trzeciego z kolei konserwatora (1866—1888), Bolesława Erzepkiego, czwartego konserwatora (1885—1914) oraz Władysława Jażdżewskiego, przewodniczącego Wydziału Archeologicznego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w latach 1886—1891. Zwracają też uwagę reprodukcje kart tytułowych wydawnictw archeologicznych związanych z kręgiem poznańskim. Historyka archeologii zainteresuje szczególnie reprodukcja odezwy zarządu Towarzystwa Przyjaciół Nauk z dn. 13 maja 1878 r. podpisanej przez Hieronima Feldmanowskiego, z apelem o nadsyłanie zabytków do zbiorów Towarzystwa, z położeniem nacisku na zabytki archeologii pradziejowej. Jednak do podpisu pod reprodukcję wkraśl się błąd (1978 zamiast 1878), który nie został skorygowany w *erracie*, a — co gorzej — został powtórzony w kolejnej publikacji Wł. Błaszczyka: *120 lat w służbie narodu* (s. 12).

Dalej znajdujemy w „Fontes” serię artykułów, w których autorzy omówili dorobek naukowy muzeum w zakresie poszczególnych epok i okresów pradziejów oraz czasów późniejszych. Autorzy ci rozpoczynają swe opracowania od momentu wpłynięcia do zbiorów muzealnych pierwszych zabytków z danej epoki, okresu lub kultury, a kończą na stanie aktualnym. Są to prace: Andrzeja Prinke, *Rola Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w postępie badań*